

П'ятничук І.Д.

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ВИЩОЮ ОСВІТОЮ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

У статті досліджено публічне управління вищою освітою в Європейському Союзі в сучасних умовах. Встановлено, що публічне управління вищою освітою в Європейському Союзі є важливою складовою інтеграційних процесів і спрямоване на підвищення якості, доступності та конкурентоспроможності освітньої діяльності країн-членів. У статті проаналізовано основні тенденції публічного управління вищою освітою в ЄС, тенденції ринку праці в ЄС та рівня здобуття вищої освіти у розрізі регіонів.

Досліджено механізми публічного управління вищою освітою в ЄС, включно з Болонським процесом, програмою Erasmus+, системою забезпечення якості освіти та іншими стратегічними ініціативами. Окрему увагу приділено аналізу фінансування освіти, інтернаціоналізації та адаптації до цифрових викликів. Визначено основні принципи публічного управління вищою освітою в ЄС.

Здійснено дослідження ефективності європейської моделі організації публічного управління вищою освітою у Європейському Союзі. На основі проведеного дослідження виокремлено основні інструменти ЄС для управління системою вищої освіти, а саме програму Erasmus+, Європейський реєстр забезпечення якості (EQAR), Європейську стратегію університетів, цифровізацію освіти.

Розглянуто вплив європейських освітніх реформ на розвиток університетів, зокрема їхню академічну автономію, фінансову стабільність і здатність відповідати на глобалізаційні виклики. Висвітлено ключові переваги європейської моделі публічного управління, серед яких гармонізація освітніх стандартів, підтримка мобільності студентів та викладачів, стимулювання інноваційної діяльності.

Визначено, що незважаючи на позитивні результати, управління вищою освітою в ЄС стикається з певними викликами, такими як нерівномірність фінансування між країнами-членами, потреба у модернізації управлінських підходів.

Ключові слова: публічне управління, вища освіта, механізми публічного управління, публічне управління вищою освітою, Європейський Союз, Болонський процес, якість освіти, міжнародна мобільність, інтеграція, цифровізація.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день вища освіта відіграє важливу роль у формуванні конкурентоспроможності сучасного суспільства, сприяючи розвитку людського капіталу, інновацій та соціального прогресу. У контексті Європейського Союзу (ЄС) система вищої освіти розглядається не тільки як засіб передачі знань населенню, але і як інструмент інтеграції, стабільного соціально-економічного розвитку та посилення глобальної позиції Європи.

Варто відмітити, що управління вищою освітою в ЄС є складною багаторівневою системою, що включає національні стратегії з європейськими ініціативами. Такий підхід дає змогу забезпечити баланс між автономією держав-членів і реалізацією спільних стратегічних цілей, визначених у нормативних документах ЄС. Зокрема, важливу роль у цьому процесі відіграють Болонський про-

цес, програма Erasmus+ та європейська політика забезпечення якості освіти.

З урахуванням вищенаведеного, відмітимо, що актуальність дослідження публічного управління вищою освітою в ЄС зумовлена необхідністю аналізу механізмів організації, забезпечення якості та фінансування, які впливають на розвиток європейського освітнього простору. Вивчення цих питань дозволяє краще зрозуміти ефективність публічного управління вищою освітою, а також її вплив на соціально-економічний розвиток держав-членів ЄС.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання публічного управління вищою освітою в Європейському Союзі вивчається у дослідженнях науковців, міжнародних звітах і нормативних документах.

Так, серед публікацій вітчизняних вчених можемо виокремити дослідження: Бабічева А. [1],

Лукашука В. [2], Кирпале А. [3], Мосьпан Н. [4], Шеломовської О. [5], Радиша Я. [6] та ін.

Дослідження, проведені під егідою Європейської асоціації забезпечення якості освіти (ENQA) [7], зосереджені на розвитку інструментів акредитації, стандартизації та підвищенні прозорості вищої освіти. У публікаціях Європейської комісії [8], аналізується роль ЄС у стимулюванні фінансування освіти, досліджень і інновацій.

Однак, попри значну кількість досліджень, залишаються невирішені аспекти проблеми, серед яких питання нерівномірності доступу до фінансування між країнами-членами, адаптації до цифрових викликів.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз сучасних підходів до публічного управління вищою освітою в Європейському Союзі, з акцентом на тенденції, виклики та інструменти, які сприяють інтеграції, якості та інноваційності освітніх систем.

Для досягнення визначеної мети необхідно вирішити наступні завдання:

1. Вивчити основні тенденції розвитку публічного управління вищою освітою в ЄС.
2. Дослідити існуючі механізми управління.
3. Виявити ключові виклики, такі як фінансова нерівність, цифровізація, і проаналізувати їхній вплив на освітні системи країн-членів ЄС.

Виклад основного матеріалу. Відомо, що вища освіта в Європейському Союзі є важливим елементом соціально-економічного розвитку та інноваційного потенціалу регіону. Згідно з даними Євростату, у 2023 році 43,1% молодих людей віком 25–34 років у ЄС мають вищу освіту [9]. У порівнянні із 2022 та 2021 роками цей показник становив 42% та 41% відповідно. ЄС прагне підвищити цей показник до 45% до 2030 року.

Рівень здобуття вищої освіти варіюється між регіонами. Наприклад, у столичному регіоні Литви цей показник становить 73,6%, тоді як у деяких регіонах Румунії, таких як Південна Мунтенія та Південно-Східний, лише 16–17% (рис. 1) [9].

Крім цього, у 2023 році 12,7% населення ЄС у віці 25–64 років брали участь у навчанні та навчанні протягом 4 тижнів. У регіонах ЄС ця частка є найбільшою у столичному регіоні Швеції Стокгольмі і становить 41,3%.

Також встановлено, що у 2023 році 25,7% молодих європейців (віком 15-29 років) були працевлаштовані під час формальної освіти. У той час як 71,4% не працювали, а 2,9% були готові до роботи та активно шукали під час формальної освіти. Незважаючи на те, що чверть молодих європейців працевлаштована під час навчання, ця статистика

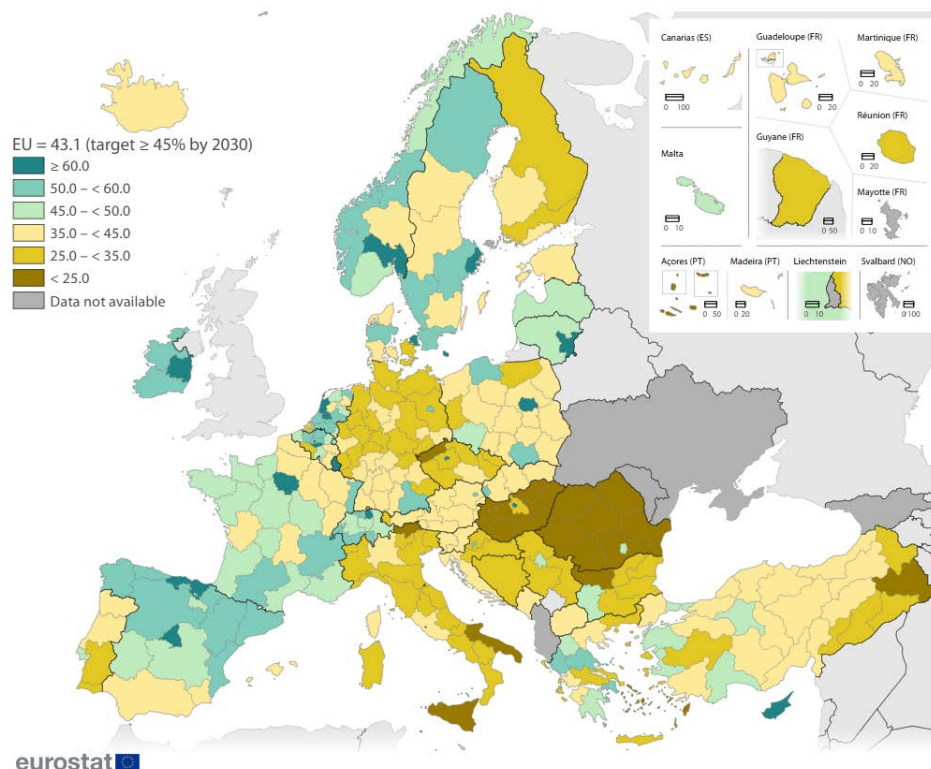

Рис. 1. Рівень вищої освіти, 2023 р. (% людей віком 25–34 роки, за регіонами країн-членів ЄС)

*Джерело: дані Євростату [9].

демонструє значні відмінності на національному рівні. Так, найвища частка молоді, зайнятої під час формальної освіти спостерігається в Нідерландах – це 74,5%, у Данії – 52,6% та в Австрії – 46,2%. Натомість, найнижчі частки серед країн ЄС мали: Румунія – 2,3%, Словаччина – 5,8% та Угорщина – 6,1% [9].

Оскільки освіта та навчання відіграють важливу роль в економічних і соціальних стратегіях Європейського Союзу, тому у лютому 2021 року було прийнято резолюцію Ради щодо стратегічних рамок європейського співробітництва в галузі освіти та навчання в напрямку Європейського освітнього простору та за його межами (2021–2030) [10]. Резолюція встановлює низку політичних завдань для Європейського освітнього простору [11], спрямованих на сприяння співпраці між країнами ЄС та моніторинг прогресу.

Встановлено, що Європейська модель організації публічного управління системою вищої освіти характеризується різноманітністю підходів, які залежать від національних традицій, правових основ та економічних умов. Проте можна виділити кілька ключових тенденцій, які формують сучасний ландшафт публічного управління вищою освітою в Європі: автономія університетів, фінансова диверсифікація, Болонський процес, якісне управління та акредитація, інтернаціоналізація освіти (табл. 1), які також упроваджуються і в вітчизняну освітню систему [12; 13].

Відмітимо, що публічне управління системою вищої освіти в Європейському Союзі базується на інтеграції національних підходів та спільних євро-

пейських ініціативах. Основні механізми спрямовані на забезпечення доступності, якості, інтернаціоналізації та інноваційності освітніх систем (табл. 2).

Можемо підсумувати, що публічне управління вищою освітою в ЄС базується на багатовіневих механізмах, які дозволяють поєднувати національні інтереси із загальноєвропейськими цілями. Реалізація Болонського процесу, програми Erasmus+ та ініціатив із забезпечення якості сприяє підвищенню конкурентоспроможності європейських університетів, мобільності студентів і викладачів, а також формуванню інноваційної освітньої екосистеми. Водночас подолання нерівностей між регіонами та адаптація до цифрових викликів залишаються важливими пріоритетами.

На основі проведеного дослідження встановлено, що публічне управління системою вищої освіти в ЄС базується на принципах субсидіарності, інтеграції та співпраці між національними урядами та європейськими інституціями. Хоча освітня політика залишається у компетенції окремих держав-членів, ЄС активно впливає на розвиток освіти через рекомендації, програми фінансування та гармонізацію стандартів [7; 8]:

З урахуванням вищенаведеного можемо резюмувати, що основними інструментами ЄС для публічного управління системою вищої освіти є:

- програма Erasmus+, яка спрямована на академічну мобільність студентів, викладачів і персоналу, та забезпечує фінансування короткострокових програм обміну, практики та навчання;
- Європейський реєстр забезпечення якості (EQAR), котрий створений для координації акре-

Таблиця 1

Ключові тенденції розвитку публічного управління вищою освітою

Показник	Характеристика
Автономія університетів	Європейські університети отримують дедалі більше автономії у прийнятті рішень щодо фінансових, академічних і кадрових питань. Держава виконує роль стратегічного регулятора, встановлюючи рамки та цілі, але залишає свободу в їх реалізації. Яскравим прикладом є Нідерланди, де університети функціонують на засадах контрактного фінансування з державою.
Фінансова диверсифікація	Тенденція до зменшення повної залежності університетів від державного фінансування. Активно залучаються альтернативні джерела фінансування: приватні інвестиції, спонсорство, плата за навчання та грантові програми. У Швеції та Німеччині спостерігається баланс між безкоштовним доступом до освіти та фінансуванням через податки.
Болонський процес	Інтеграція європейських освітніх систем у єдиний простір через уніфікацію ступеневої структури: бакалаврат, магістратура, докторантура. Забезпечення взаємовизнання дипломів і стимулювання мобільності студентів та викладачів.
Якісне управління та акредитація	Створення національних і європейських агентств із забезпечення якості освіти (наприклад, ENQA – European Association for Quality Assurance in Higher Education). Контроль за виконанням освітніх стандартів та сприяння підвищенню конкурентоспроможності європейської освіти на міжнародному ринку.
Інтернаціоналізація освіти	Підтримка міжнародної академічної мобільності через програми на кшталт Erasmus+. Стимулювання співпраці між європейськими та закордонними закладами освіти.

дитації закладів вищої освіти та підвищення їхньої прозорості;

– Європейська стратегія університетів, яка спрямована на створення «Європейських університетських альянсів» – мережі університетів, які співпрацюють задля спільних наукових і навчальних цілей;

– цифровізація освіти, що включає реалізацію плану Digital Education Action Plan для підтримки використання цифрових технологій у викладанні, навчанні та управлінні.

Варто відмітити, що система вищої освіти Європейського Союзу стикається з багатьма викликами, які потребують значних ресурсів та інноваційних підходів у публічному управлінні. Фінансування освіти, інтернаціоналізація та адаптація до цифрових змін є трьома ключовими напрямками, які визначають сучасний стан і перспективи розвитку вищої освіти в ЄС. Можемо зауважити, що у частині фінансування ЄС демонструє зростаючу увагу до інвестицій у вищу освіту, але для

усунення фінансових дисбалансів між країнами потрібні додаткові інструменти підтримки. У частині інтернаціоналізації, яка реалізується за допомогою програм, таких як Erasmus+, успішно розвивається мобільність та інтеграція, але необхідно вдосконалювати механізми залучення студентів із країн за межами ЄС. У свою чергу цифровізація, яка імplementується через заклади вищої освіти ЄС на основі впровадження цифрових інновацій. При цьому, збереження доступності та якості освіти в умовах цифрової трансформації є ключовим викликом. Слід підкреслити, що наведені три напрями взаємопов'язані та мають стратегічне значення для забезпечення стійкого розвитку вищої освіти в Європейському Союзі.

Вивчивши спеціальні літературні джерела, встановлено, що Європейські освітні реформи значно вплинули на функціонування університетів, зокрема у сферах академічної автономії, фінансової стабільності та здатності реагувати на виклики глобалізації. У цьому контексті важливу

Таблиця 2

Спільні європейські ініціативи у сфері вищої освіти

Ініціатива	Суть	Основні механізми	Тенденції
Болонський процес	Ініційований у 1999 році, Болонський процес є основою створення Європейського простору вищої освіти (ЕНЕА), спрямованого на уніфікацію систем вищої освіти 49 країн.	Ступенева структура освіти: впровадження трициклової системи (бакалавр – магістр – доктор). Європейська система трансферу і накопичення кредитів (ECTS): забезпечує прозорість та взаємовизнання освітніх досягнень студентів. Взаємне визнання дипломів: сприяє мобільності студентів та підвищує їх конкурентоспроможність на міжнародному ринку праці.	Удосконалення міждержавної співпраці для забезпечення рівних умов доступу до освіти; підтримка мобільності студентів та викладачів.
Програма Erasmus+	Erasmus+ є ключовим інструментом ЄС для сприяння академічній мобільності, співпраці між університетами та інтернаціоналізації освіти.	Мобільність студентів і викладачів: фінансова підтримка для навчання, стажувань і обміну. Створення університетських альянсів: інтеграція університетів для спільного вирішення освітніх викликів. Розвиток спільних програм: забезпечення доступу до багатомовного та культурно багатого середовища навчання.	Розширення обсягів фінансування (28,4 млрд євро на період 2021–2027 рр.); залучення нових країн-партнерів для розширення глобальної взаємодії.
Система забезпечення якості освіти	Якість вищої освіти є важливим пріоритетом ЄС, що забезпечується через національні та європейські організації.	Європейська асоціація забезпечення якості вищої освіти (ENQA): розробка стандартів і керівних принципів забезпечення якості (ESG). Європейський реєстр забезпечення якості (EQAR): платформа для прозорого доступу до інформації про акредитовані установи.	Розвиток механізмів акредитації для підвищення міжнародної привабливості європейської освіти. Посилення вимог до інноваційних форм навчання, включно з цифровими технологіями.
Інші стратегічні ініціативи	Забезпечують реалізацію інших стратегічних цілей ЄС у сфері вищої освіти	Horizon Europe: стимулювання досліджень та інновацій у співпраці з університетами. Digital Education Action Plan: розвиток цифровізації освіти, зокрема онлайн-навчання та змішаних моделей викладання. Європейська стратегія університетів: формування «Європейських університетських альянсів» для посилення інтеграції та співпраці.	Зростання уваги до цифровізації та інклюзивності. Підтримка дослідницької діяльності в університетах.

роль відіграють Болонський процес, програма Erasmus+, стратегічні ініціативи ЄС та зміни в законодавстві країн-членів.

Так, академічна автономія має позитивний вплив, а саме: за допомогою децентралізації управління університети отримали більше свободи в управлінні фінансами, кадровими ресурсами та навчальними програмами. Наприклад, багато країн-членів ЄС (Нідерланди, Німеччина, Швеція) реформували законодавство, надавши університетам можливість самостійно визначати навчальні плани та стратегії розвитку. Також сприяє розширенню міжнародного співробітництва, оскільки впровадження Болонського процесу відбулась стандартизація освітніх систем, що спростило інтеграцію університетів до міжнародних освітніх просторів.

Попри переваги, автономія університетів також має виклики. Зокрема університети повинні балансувати між автономією та вимогами держави, яка часто встановлює стратегічні пріоритети, особливо в питаннях фінансування та оцінки якості. А також деякі країни мають обмежену автономію через фінансову залежність від державного бюджету (наприклад, в Угорщині) [7; 9].

Отже, слід звернути увагу на те, що європейські освітні реформи сприяли зміцненню позицій університетів у міжнародному середовищі, забезпечивши їм більше автономії, доступ до міжнародного фінансування та можливість інтеграції до глобального освітнього простору. Однак, нерівність у фінансуванні, потреба в модернізації та цифровізації, а також виклики глобалізації залишаються критично важливими питаннями. Для подальшого розвитку необхідні зусилля на рівні як ЄС, так і окремих держав-членів, спрямовані на усунення цих бар'єрів.

На основі вищенаведеного, можемо здійснити аналіз ефективності європейської моделі публічного управління вищою освітою, а саме:

1. Відбулось зростання мобільності студентів – Європа стала найбільш привабливим регіо-

ном для іноземних студентів завдяки спрощеним процедурам визнання дипломів і якості навчання.

2. Спостерігається покращення доступу до освіти. Фінансування та субсидії забезпечують доступ до освіти незалежно від соціального статусу.

3. Відзначається підвищення конкурентоспроможності університетів Європи, які займають провідні позиції в глобальних рейтингах завдяки модернізації управління, фінансування та академічних програм.

4. Відзначається соціальна відповідальність та інклюзивність, що досягнуто за рахунок впровадження програм для підтримки студентів.

Тому Європейська модель публічного управління системою вищої освіти демонструє збалансований підхід до автономії закладів, фінансування, забезпечення якості та інтернаціоналізації. Її головна мета – створення інклюзивної та ефективною системи, яка відповідає викликам глобалізації, ринку праці та інноваційної економіки.

Висновки. Таким чином, на основі проведеного дослідження можемо резюмувати, що публічне управління вищою освітою в Європейському Союзі є унікальним прикладом багаторівневого підходу, який поєднує національну автономію з європейською інтеграцією. Завдяки створенню спільних стратегічних рамок, таких як Болонський процес, програма Erasmus+ та ініціативи із забезпечення якості освіти, вдалося досягти значного прогресу у гармонізації освітніх систем країн-членів, сприянні мобільності та підвищенні конкурентоспроможності європейських університетів.

Однак, публічне управління вищою освітою в ЄС також стикається з низкою викликів, серед яких фінансова нерівність між країнами-членами, необхідність адаптації до цифрової трансформації та глобалізаційних процесів. Попри це, ефективне використання ресурсів і механізмів співпраці дозволяє країнам ЄС розвивати систему освіти, що відповідає сучасним вимогам ринку праці та суспільства.

Список літератури:

1. Бабічев А. В. Зарубіжний досвід із питань управління змінами в системі вищої освіти. *Теорія та практика державного управління*. 2017. Вип. 2. С. 192-200.
2. Лукашук В. Управління реформами вищої освіти: європейський досвід. *Український соціологічний журнал*. 2012. № 1-2. С. 48-53.
3. Кирпале А. В. Досвід управління системою освіти в європейських країнах. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2022. № 2 (33). С. 29-33.
4. Мосьпан Н. Механізми регулювання взаємодії вищої освіти з ринком праці в Європейському Союзі. *Освітологія*. 2016. Вип. 5. С. 45-50.
5. Шеломовська О. М. Моделі державного управління вищою освітою в країнах Європейського союзу. *Актуальні проблеми державного управління*. 2011. № 1 (41). С. 461-470.

6. Радиш Я. Ф. Особливості підготовки фахівців (медіаторів) в умовах магістратури публічного управління та адміністрування. *Наукові інновації та передові технології*. 2024. Вип. 2(30). С. 520-529.
7. Європейська асоціація забезпечення якості вищої освіти (ENQA). Офіційний сайт. URL : <https://www.enqa.eu/> (дата звернення: 28.12.2024).
8. Education. European Commission. URL : https://commission.europa.eu/education_en (дата звернення: 28.12.2024).
9. Education and training statistics at regional level. Eurostat. URL : <https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-eurostat-news/w/ddn-20241125-1> (дата звернення: 28.12.2024).
10. Council Resolution on a strategic framework for European cooperation in education and training towards the European Education Area and beyond (2021-2030). The council of the European Union. URL : [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:32021G0226\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:32021G0226(01)) (дата звернення: 28.12.2024).
11. European Education Area. European Commission. URL : <https://education.ec.europa.eu/> (дата звернення: 28.12.2024).
12. П'ятничук І.Д. Класифікація механізмів публічного управління вищою освітою. *Науковий журнал «Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. 2023. Том 34 (73). № 6. С. 46-52.
13. П'ятничук І.Д. Економічний механізм публічного управління вищою освітою. *Держава та регіони*. 2024. № 3. С. 82.-88.

Piatnychuk I.D. PUBLIC MANAGEMENT OF HIGHER EDUCATION IN THE EUROPEAN UNION

The article examines public governance of higher education in the European Union under modern conditions. It has been established that public governance of higher education in the European Union is a key component of integration processes and aims to improve the quality, accessibility, and competitiveness of educational activities in the member states. The article analyzes the main trends in public governance of higher education in the EU, labor market trends in the EU, and the levels of higher education attainment across regions.

The mechanisms of public governance in higher education within the EU have been explored, including the Bologna Process, the Erasmus+ program, the quality assurance system, and other strategic initiatives. Special attention is given to the analysis of education funding, internationalization, and adaptation to digital challenges. The fundamental principles of public governance in higher education in the EU have been identified.

The study also investigates the effectiveness of the European model of organizing public governance in higher education in the European Union. Based on the research findings, the key tools used by the EU to manage the higher education system have been highlighted, namely the Erasmus+ program, the European Quality Assurance Register (EQAR), the European University Strategy, and education digitalization.

The study examines the impact of European educational reforms on the development of universities, particularly their academic autonomy, financial stability, and ability to respond to globalization challenges. The article highlights the main advantages of the European model of public administration, such as the harmonization of educational standards, support for student and faculty mobility, and stimulation of innovative activities.

Despite positive outcomes, public administration in EU higher education faces certain challenges, including financial disparities among member states, the need for modernized governance approaches, and ensuring social inclusivity. The findings of this research could be valuable for developing recommendations to improve national education systems and enhance international educational cooperation.

Key words: *public administration, higher education, mechanisms of public administration, public administration of higher education, European Union, Bologna process, quality of education, international mobility, integration, digitalization.*